

PÁSZTOR ENIKŐ JUDIT¹ – BALATONI KATALIN²

A nemzeti nevelés érzelmi alapozása az óvodában

The Emotional Foundations of National Education in Preschool Education

Absztrakt

A 21. századi pedagógiában az interkulturális és multikulturális nevelés hangsúlyos szerepet kap, hiszen a globalizált, sokszínű társadalmakban alapvető érték a különböző kultúrák tisztelete és elfogadása, ugyanakkor mindezzel párhuzamosan nem hanyagolható el a saját kulturális identitás, a nemzeti önazonosság és a hagyományok megőrzésére nevelés sem, hiszen ezek képezik azt a stabil értékalapot, amelyre az interkulturális érzékenység és a valódi nyitottság épülhet. A tanulmány célja annak feltárása, hogy a hazafias nevelés milyen mértékben jelenik meg a magyar óvodai nevelés jogszabályi hátterében (a központi dokumentumokban) és az óvodapedagógus-képzésekben, valamint hogy az óvodapedagógusok milyen attitűddel rendelkeznek e témában, és az óvodákban milyen jógyakorlatok szolgálják ennek megvalósulását. A vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a 21. század harmadik évtizedében egy tudatos oktatáspolitikai törekvés mutatkozik a nemzeti identitás és a hazafias nevelés megerősítésére, ugyanakkor az óvodapedagógus-képzések és az óvodai gyakorlat szintjén e célok megvalósulása nem mutat kellő szinkronitást.

Kulcsszavak: nemzeti identitás, nemzeti nevelés, hazafias nevelés, hazaszeretetre nevelés, óvodai nevelés

Abstract

In 21st-century pedagogy, intercultural and multicultural education has gained increasing importance, as respect for and acceptance of different cultures represent fundamental values in globalized and diverse societies. At the same time, however, education aimed at preserving one's own cultural identity, national self-awareness, and traditions should not be neglected, since these constitute the stable foundation upon which intercultural sensitivity and genuine openness can be built.

¹ Tanszékvezető egyetemi docens, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Nemeskürty István Tanárképző Kar Tanító- és Óvóképző Tanszék. ORCID: 0009-0004-8006-6604

² Tanszékvezető közszolgálati docens, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Nemeskürty István Tanárképző Kar Tanári Felkészítés Tanszék.

The aim of this study is to explore the extent to which patriotic education appears in the legal and regulatory framework of Hungarian early childhood education (particularly in central policy documents) and in preschool teacher education programs, as well as to examine preschool teachers' attitudes toward this issue and best practices implemented in kindergartens to support its realization.

The findings of the study indicate that, in the third decade of the 21st century, there is a conscious educational policy effort to strengthen national identity and patriotic education in Hungary. At the same time, however, the implementation of these objectives does not demonstrate sufficient alignment at the levels of preschool teacher education and everyday kindergarten practice.

Keywords: national identity, national education, patriotic education, education for the love of homeland, preschool education

A nemzeti identitás erősítésének jelentősége a nevelésben a 21. században

Magyarország annak ellenére, hogy méretét tekintve kis ország, számos területen (például a kultúrában, a sportban és a tudományokban) a nemzetközi élvonalhoz tartozik. A magyar társadalomban azonban viszonylag elterjedt a negatív önértékelés. A nemzeti identitás vállalása nem tekinthető általánosan természetesnek. Az ezredforduló idején a felnőtt lakosság 5–10 százaléka számára ez lényegtelen volt, míg további 25–30 százalék közömbösen viszonyult a nemzeti hovatartozás kérdéséhez. Akik viszont felvállalják a hovatartozásukat, azok büszkék a gyökereikre.³ Csepeli és Örkény kutatásából láthatjuk,⁴ hogy a magyar nemzeti büszkeség szerkezete hogyan alakult 1995 és 2023 között. Vizsgálatukban azt találták, hogy a magyar társadalom nem a modern, empirikusan mérhető teljesítmények (demokrácia, gazdaság, nemzetközi befolyás) alapján érzi magát büszkének, sokkal inkább a történelmi sikerek, a kulturális értékek és a sportsikerek adják a nemzeti büszkeség tartós forrásait. Ez a mintázat hosszú távon stabil, és jól illeszkedik a közép- és kelet-európai régióra jellemző tendenciákhoz, ahol a modernizációs eredmények kevésbé válnak identitásképzővé, mint a kulturális és tör-

3 Csókás 2013.

4 Csepeli–Örkény 2024.

ténelmi narratívák.⁵ A Szalóki–Kerpel-Fronius által készített elemzés⁶ kiegészíti a fenti képet, hiszen a szerzők saját értelmezésükben a magyar nemzeti identitás alakulásában az elmúlt évtizedben egy olyan folyamatot azonosítanak, amelyet az újnacionalizmus harmadik hullámának neveznek. Értelmezésük szerint ebben a korszakban a nemzeti büszkeség hangsúlyosabban jelenik meg a közbeszédben, amit részben a politikai kommunikáció hatásaival magyaráznak, kiemelve, hogy 2010 óta jelentős hatása van a fiatalokra a kormányzati propagandának.⁷ Fontos azonban hangsúlyozni, hogy ez a megközelítés nem tekinthető általánosan elfogadott szakmai értelmezésnek. A kutatás adatai mindenesetre azt mutatják, hogy 2012 és 2020 között több, a magyarsághoz való kötődést mérő állítás átlagértéke emelkedett vagy stabilan magas maradt, különösen a „magyarnak érzem magam”, „szeretem a magyar nyelvet”, illetve a magyarsághoz és állampolgársághoz kapcsolódó büszkeség esetében.⁸

Az emberekben ott él a vágy, hogy valahová tartozzanak, hiszen társas lények vagyunk, erre szükségünk van. Biztonságérzetünket is növeli, ha egy közösség tagjai vagyunk. A nemzethez való tartozás ugyancsak a biztonság érzésével tölt el bennünket.⁹ Ha felidézük Abraham Maslow szükséglet-hierarchia-elméletét, láthatjuk mennyire fontos helyen (második helyen) szerepel a biztonság a szükségletek hierarchiájában. Pszichológiai kutatások sora bizonyítja, hogy a megfelelő egyéni fejlődés, a mentális egészség éppen olyan elképzelhetetlen biztonság és biztos pontok, mint a család és a mikrokörnyezet nélkül.¹⁰

A mai kor egyik leggyakrabban megfogalmazott elvárása, hogy olyan emberekre van szükség, akik képesek alkalmazkodni a változásokhoz, nyitottak az új megoldásokra, és gondolkodásukban kreatívak, rugalmasak. Ők azok, akik szívesen működnek együtt másokkal, felelősséget vállalnak a közösségért, és aktívan részt vesznek annak fejlesztésében. A nemzetet a kisebb közösségek összetartozása és együttműködése formálja. Ahhoz, hogy ez a közösség fennmaradhasson, elengedhetetlen

⁵ Csepeli–Örkény 2024, 497–500.

⁶ Szalóki–Kerpel-Fronius 2020.

⁷ Uo. 165.

⁸ Uo.

⁹ Pásztor 2018, 213.

¹⁰ Kovács–Kovács 2017.

a közös múlt, a történelmi emlékezet és az azonos értékrend ismerete és továbbörökítése. A nemzeti identitás tudatosítása és erősítése szerepet kell, hogy kapjon a nevelés és oktatás folyamatában.¹¹

Nyilvánvaló, hogy a csoporthoz való tartozás és a csoporttudat nem veleszületett tulajdonság. A gyermekeket tudatos nevelési folyamat révén kell eljuttatni oda, hogy kialakuljon bennük a közösséghez való tartozás igénye és élménye. Ugyanez a folyamat jellemzi a nemzeti identitás formálódását is.¹²

A 21. századi pedagógiában azonban fókuszban inkább az interkulturális és multikulturális nevelés van, amelynek fontosságát nem vitatjuk, hiszen egy nyitott, sokszínű világban nélkülözhetetlen a különböző kultúrák tisztelete és elfogadása és az ehhez kapcsolódó attitűdök, kompetenciák, valamint értékorientációk fejlesztése, ugyanakkor mindezzel párhuzamosan fontos a saját kulturális identitásra, nemzeti önazonosságra és hagyományokra való nevelés is, hiszen ezek adják azt a szilárd értékalapot, amelyre az interkulturális érzékenység és a valódi nyitottság épülhet. Aki nem tiszteli saját népének nyelvét, hagyományait és szokásait, az nemcsak múltjától fosztja meg önmagát, hanem a mások iránti tisztelet alapját is elveszíti, mert aki a magáét sem becsüli, az a másét sem fogja, s így nem a békét, hanem az értékvesztést szolgálja.¹³

A jelenlegi jogszabályi háttér ellenére az oktatási-nevelési gyakorlatban hangsúlyeltolódás van a multi- és interkulturális nevelés irányába, és ennek következtében háttérbe szorult a saját szülőföldhöz való kötődés és a nemzeti identitás erősítése a nevelés során.¹⁴ Ez persze nem kifejezetten 21. századi jelenség. Közel egy évszázaddal ezelőtt Györffy így írt:

„Ma a nyugat-európai szabású iskola- és könyvműveltség fénykorát éljük s a nemzetmegtartó hagyományok ápolásával nem törődünk. Valami alacsonyrendűség érzése vett erőt rajtunk. Nem becsüljük azt, ami a miénk. Kapva-kapunk mindenben, ami idegen, ami »európai«. Pedig Európa nem arra kíváncsi, hogy átvettünk-e mindent, amit az európai

¹¹ Uo.

¹² Bábosik 1998.

¹³ Benda et al. 2007.

¹⁴ Pásztor 2025.

művelődés nyújthat [helyesen: nyújthat], hanem arra, hogy a magunkból mivel gyarapítottuk az európai művelődést! Európa az egyéniséget keresi és értékeli bennünk, nem a tanulékonyt.”¹⁵

Magyarország Alaptörvénye pedig egyértelmű irányt jelöl ki a nemzeti identitás megőrzését és a nemzeti értékek továbbörökítését illetően. Az állam legfőbb jogi dokumentuma nemcsak jogi, hanem szimbolikus és értékrendi értelemben is megalapozza a nemzet kulturális önazonosságának védelmét és az erre irányuló nevelési felelősséget. Az Alaptörvény elején a Nemzeti Hitvallás elnevezésű preambulumban az alkotmányozó számba veszi a nemzet közösségét érintő legfontosabb eseményeket, örökséget, a nemzet tagjait összekötő értékeket. Ezek között találjuk a magyar nyelvet, a kultúrát, a kereszténységet, a földrajzi helyet, ahol élünk, a szabadság iránti elkötelezettségünket, valamint a határon túl élő magyarokért való felelősségvállalást is. A Nemzeti Hitvallásban ennek szellemében „Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzeti-ségek nyelvét és kultúráját, a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk”, és azt is „Valljuk, hogy együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet”.¹⁶

Nem kérdés, hogy a globalizáció, az európai integráció, valamint a kulturális sokszínűség kihívásai között fontos a nemzeti identitás megőrzése és erősítése. A globalizáció ugyanis nemcsak a kultúrák közeledését segíti elő, hanem egyúttal olyan környezetet is teremt, amelyben fennáll annak a veszélye, hogy a gyermekek gyökereiktől távolodva, gyengébb identitástudattal nőnek fel.¹⁷ „Korunk egyik legnagyobb kihívása az egyre erősödő globalizáció, amelynek társadalmi, gazdasági hatásai következtében kiemelt jelentőségűvé vált kulturális, nyelvi, vallási identitásunk védelme.”¹⁸

A nemzeti identitás alapvető építőkövei (közös nyelv, kulturális hagyományok, a történelem ismerete és szeretete) egyben a személyes identitás formálódásának is meghatározó elemei.¹⁹ Ha egy gyermek már

¹⁵ Györffy 1939, 8.

¹⁶ Stumpf 2022, 11.

¹⁷ Bayer 1999.

¹⁸ Juhász 2014, 37.

¹⁹ Jenei 2020.

az óvodás évek során pozitív élményeken keresztül megismeri saját kultúráját és hagyományait, ez erős érzelmi alapot biztosít számára, amelyre később bátran építhet nyitottságot és elfogadást más kultúrák iránt is. A kutatások rámutatnak, hogy a nemzeti identitás nem zárja ki, hanem éppen kiegészíti az európai, illetve globális identitásokat. A kettő párhuzamos erősítésével a gyermekek képesek lesznek más kultúrákat is befogadni, miközben szilárdan kötődnek saját gyökereikhez.²⁰ Fontos megérteni, hogy az európai közösség értékei, mint a tolerancia, a sokszínűség elfogadása és a más kultúrák tisztelete, nem állnak szemben a nemzeti hagyományok ápolásával, hanem éppen egymást erősítve teszik lehetővé a harmonikus személyiségfejlődést.

Ugyancsak a nemzeti identitás fontosságára hívja fel a figyelmet Horváth:

„A nemzeti identitás egyre inkább felértékelődő versenyképességi tényezővé válik világszerte, ennek erősítése közügynek minősül, nem pusztán az egyes európai nemzetek, hanem Európa egyik legfontosabb ügye. Az látható, hogy azon nemzetek, államok, amelyek szilárd nemzeti identitással rendelkeznek, megerősödnek és felemelkednek, ellenben, amelyek nem rendelkeznek ezzel, azok gyengülni, hanyatlani fognak.”²¹

Egy jól megalapozott identitás nem zár ki senkit, sőt inkább stabil alapot jelent ahhoz, hogy a gyermek kiegyensúlyozott, nyitott és magabiztos felnőtté váljon.

Az óvodai nemzeti nevelést feltáró tanulmányunk célja éppen ezért nem egy elavult, kizárólagos szemléletmód visszahozatala, hanem annak tudatosítása, hogy a nemzeti identitás és a szülőföld szeretetének pedagógiai támogatása egyensúlyba kerülhet a multikulturális értékekkel. Hazánk és annak kulturális értékeinek megismertetése a gyermekekkel azért fontos, mert „[...] csak azt szerethetjük igazán, amit jól is ismerünk. Nagyon nagy szükség van ma erre. Hiszen a hazai föld gyermekei vagyunk és nem vagyunk világpolgárok, mint ahogy sokan szeretnék elhitetni a magyar néppel. Csak gyáva népnek nincs hazája! Nagyon nagy szükség van ma egy szülőföldjét szerető nemzedékre.”²²

²⁰ Molnár 2022.

²¹ Horváth 2022, 64.

²² Györffy 1939, 2.

Az óvodai nemzeti nevelés jogszabályi háttere és képzési dimenziói az óvodapedagógia rendszerében

A nemzeti identitás kialakulása hosszú folyamat, amely már 3-5 éves korban elkezdődik, és körülbelül 10-11 éves korra éri el teljesebb formáját. Dancs kutatása²³ az általános iskola 1–6. évfolyamáig vizsgálta a tanulók nemzeti identitását, többek között nemzeti szimbólumokra vonatkozó tudásuk alapján. Az online kérdőívekkel és tesztekkel végzett két nagymintás mérés eredményei ugyan nem tekinthetők reprezentatívnak, mégis fontos tanulságokat hordoznak. A felmérések azt mutatták, hogy a tanulók eredményei fokozatosan javulnak a magasabb évfolyamokra lépve. A vizsgálat egyik fontos megállapítása, hogy már a 7-8 éves gyerekek is képesek önmagukat egy nemzeti közösség tagjaként azonosítani.²⁴ Ezzel szemben Oppenheimer szerint²⁵ ez az azonosulás inkább 8-10 éves kor körül válik hangsúlyossá. Mindkét kutatás eredményei értékes támpontot adnak, hiszen megerősítik, hogy a 3 és 12 év közötti időszak különösen alkalmas a nemzeti értékek, a kulturális tudatosság és érzékenység alapjainak megerősítésére.²⁶ Éppen ezért témánk szempontjából meghatározó az óvodai nevelés, hiszen az óvodapedagógusok kulcsszerepet játszanak abban, hogy a gyermekek korai, érzelmileg érzékeny időszakában olyan pozitív élményeket kapjanak a szülőföldjükhöz való kötődés terén, amelyek későbbi életük során erős alapot biztosítanak számukra. A nemzeti nevelés tehát nem elválaszt, hanem egyesít, és lehetővé teszi, hogy gyermekeink a világra nyitott, ugyanakkor gyökereikben stabil személyiségekké váljanak.²⁷

²³ Dancs 2016.

²⁴ Uo.

²⁵ Oppenheimer 2011.

²⁶ Radvai 2023, 95.

²⁷ Pásztor 2018.

Az óvodai nemzeti nevelés szabályozása a köznevelési jogrendszerben

A nemzeti nevelés alapelvei és célkitűzései a magyar köznevelés egészének értékrendjét határozzák meg. E szellemiséget legátfogóbban a 2011. évi CXC. törvény²⁸ a nemzeti köznevelésről preambuluma fejezi ki, amely a magyar oktatásügy több évszázados hagyományaira, valamint az Alaptörvényben rögzített alapvető jogokra és köteleességekre épít. A törvény bevezetője a nevelés és művelődés nemzeti üggyként való értelmezését hangsúlyozza, miközben a múlt értékeit a jelen kihívásaival és a jövő felelősségével kapcsolja össze. A szöveg jól tükrözi azt a szemléletet, amely szerint a köznevelés és benne az óvodai nevelés is nem csupán tudásátadás, hanem a haza iránti elköteleződés, a közösségi identitás és a kulturális örökség átörökítésének kiemelt terepe is.

2018-ban jelentős átalakuláson ment keresztül a 363/2012. (XII. 17.) kormányrendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról,²⁹ amely a magyar óvodai nevelés alapidokumentuma. A módosítás egyik legfontosabb irányváltása abban ragadható meg, hogy a korábbinál hangsúlyosabban jelenik meg benne a nemzeti identitástudat, a hazaszeretet és a keresztény kulturális értékek közvetítésének fontossága. Az új megfogalmazások egyértelműen a gyermekek hazaszeretetre, a szülőföld és a nemzeti hagyományok megbecsülésére nevelését ösztönzik, valamint a családhoz, a közösséghez és a magyar kulturális örökséghez való pozitív viszony kialakítását támogatják.

A témánk szempontjából kiemelt jelentőségű változtatás történt *Az érzelmi, az erkölcsi és a közösségi nevelés* című fejezet 3. pontjában. A szöveg kiegészült a nemzeti identitástudat, a keresztény kulturális értékek és a családhoz való kötődés kifejezett említésével: „Az óvoda a gyermek nyitottságára épít, és ahhoz segíti a gyermeket, hogy megismerje szűkebb és tágabb környezetét, amely a nemzeti identitástudat, a keresztény kulturális értékek, a hazaszeretet, a szülőföldhöz és családhoz való kötődés alapja, hogy rá tudjon csodálkozni a természetben, az emberi környezetben megmutatkozó jóra és szépre, mindazok meg-

²⁸ 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>

²⁹ 363/2012. (XII. 17.) Kormányrendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról.

becsülésére.” Szintén új elemként jelent meg *Az óvodai élet megszervezésének elvei* című fejezetben *Az óvoda kapcsolatai* alcím alatt egy 4. pont, amely a határon túli magyar óvodákkal való kapcsolatépítést ösztönzi. A nemzeti nevelés tartalmát erősítő további módosítások *Az óvodai élet tevékenységi formái és az óvodapedagógus feladatai* című fejezetben történtek, különösen a *Verselés, mesélés* alfejezetben: „A magyar gyermekköltészet, a népi, dajkai hagyományok gazdag és jó alkalmat, erős alapot kínálnak a mindennapos mondókázásra, verselésre. A mese a gyermek érzelmi, értelmi, erkölcsi fejlődésének és fejlesztésének egyik legfőbb segítője. A mese – képi és konkrét formában, esetlegesen a bábozás és dramatizálás eszközeivel – feltárja a gyermek előtt a külvilág és az emberi belső világ legfőbb érzelmi viszonyait, a lehetséges és megfelelő viselkedésformákat.” A 7. pont új változata pedig: „Az óvodában a 3–7 éves gyermekek életkori sajátosságaihoz igazodóan a népi – népmesék, népi hagyományokat felelevenítő mondókák, rigmusok, a magyarság történelmét feldolgozó mondavilág elemei, meséi –, a klasszikus és a kortárs irodalmi műveknek egyaránt helye van.” A „Rajzolás, festés, mintázás, kézi munka” tevékenységi terület 1. pontjának új szövege is a nemzeti és népművészeti tartalmak bevonását erősíti: „A rajzolás, festés, mintázás, építés, képalakítás, a kézi munka mint az ábrázolás különböző fajtái, továbbá a műalkotásokkal, a népművészeti elemekkel, szokásokkal, hagyományokkal, nemzeti szimbólumokkal, az esztétikus tárgyi környezettel való ismerkedés is fontos eszköze a gyermeki személyiség fejlesztésének. A gyermeki alkotás a belső képek gazdagítására épül. Törekedni kell a gyermeki alkotások közösségi rendezvényen való bemutatására és a tehetségek bátorítására.” A változtatások sora *A külső világ tevékeny megismerése* című fejezet 2. pontjával zárul, amely szintén a szülőföld és a helyi hagyományok megismerését, szeretetét hangsúlyozza: „A gyermek, miközben felfedezi környezetét, olyan tapasztalatok birtokába jut, amelyek a környezetben való, életkorának megfelelő biztos eligazodáshoz, tájékozódáshoz szükségesek. Megismeri a szülőföld, az ott élő emberek, a hazai táj, a helyi hagyományok és néphagyományok, szokások, a közösséghez való tartozás élményét, a nemzeti, családi és a tárgyi kultúra értékeit, megtanulja ezek szeretetét, védelmét.”

A 2018-as módosítások a magyar óvodai nevelés nemzeti, kulturális és értékalapú megújulását célozták. Ennek ellenére az alapprogram

szellemisége még ma sem érvényesül kellő mértékben a hazai óvodák többségében, és az óvodapedagógus-képzés tananyagaiban sem tükröződik maradéktalanul. A kihívás tehát nem csupán a dokumentum értelmezésében, hanem annak gyakorlati megvalósításában rejlik.

A nemzeti nevelés tartalmi elemei az óvodapedagógus-képzésben

Kutatásainkban azt is vizsgáltuk, miként jelenik meg a nemzeti nevelés az óvodapedagógus-képzésben, egyrészt a képzési és kimeneti követelményekben (KKK), különös tekintettel a 63/2021. (XII. 29.) ITM rendeletre, amely a pedagógusképzés egyes szakjainak KKK-ját szabályozza, másrészt a képzések tantervi és értékelési gyakorlatában. Vizsgálatunk kiterjedt a mintatantervekre, a komplex (pedagógia-pszichológia) szigorlat és a záróvizsga tételsorokra, melyek tanulmányozásához forrásként az egyetemek honlapjain nyilvánosan elérhető dokumentumokat használtuk fel.

Kiindulásként áttekintettük a témánk aspektusából az Óvodapedagógus BA-szak KKK-ját. A 63/2021. (XII. 29.) ITM rendelet a képzési célok között mindössze egy mondatban utal arra, hogy az óvodapedagógusoknak a 3–7 éves gyermekek nemzeti identitásának erősítésére kell képessé válniuk. A „kompetenciák” részben ez az elvárás csak az „attitűd” végén jelenik meg („felelősséget vállal a gyermekek nemzeti identitásának alakításában és erősítésében”), miközben nincs kifejtve a magyar történelem és hagyományok közvetítéséhez szükséges tudás és képességrendszer. Ezzel szemben a nemzetiségi szakirány részletesen rögzíti a tudás-képesség-attitűd-autonómia elemeit (identitásformálás, kultúraközvetítés, módszertan, felelős szerepvállalás), vagyis jóval konkrétabb elvárásokat támaszt az identitásnevelés tekintetében.

Magyarországon összesen tizenhat felsőoktatási intézmény biztosít (több képzési helyen) óvodapedagógus BA-képzést (1. táblázat).

*1. táblázat: Óvodapedagógus BA-képzést biztosító
egyetemek/főiskolák Magyarországon a 2026-os
felvi.hu és az intézményi képzési tájékoztatók alapján*

1.	Apor Vilmos Katolikus Főiskola
2.	Debreceni Egyetem
3.	Eötvös Loránd Tudományegyetem
4.	Eötvös József Főiskola
5.	Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
6.	Gál Ferenc Egyetem
7.	Károli Gáspár Református Egyetem
8.	Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
9.	Nemzeti Köszolgálati Egyetem
10.	Nyíregyházi Egyetem
11.	Pannon Egyetem
12.	Pázmány Péter Katolikus Egyetem
13.	Pécsi Tudományegyetem
14.	Soproni Egyetem
15.	Szegedi Tudományegyetem
16.	Tokaj-Hegyalja Egyetem

Forrás: felvi.hu, intézményi képzési tájékoztatók (2026),
saját szerkesztés

A kutatás során az egyetemek hivatalos honlapjait tekintettük elsődleges adatforrásnak. Az adatgyűjtés ugyanakkor rámutatott arra, hogy a felsőoktatási intézmények nem egységes mértékben biztosítják a nyilvános hozzáférést azokhoz a dokumentumokhoz, amelyek a vizsgálat központi elemét képezték. Elemzésünk fókuszában az óvodapedagógus BA-szak mintatantervei, a komplex pedagógiai-pszichológiai szigorlat tételsorai, valamint a záróvizsga-tételek álltak.

A vizsgált intézmények körében ($n = 16$) megállapítható, hogy a mintatantervek tizenhárom esetben voltak elérhetők az intézményi honlapokon. Kilenc intézmény tette közzé a komplex pedagógiai-pszichológiai vizsgák tételsorait. Ezzel szemben a záróvizsga-tételek nyilvános hozzáférhetősége jelentősen korlátozottabbnak bizonyult, ezeket mindössze hat intézmény publikálta online felületein. Az eredmények arra utalnak, hogy az intézményi dokumentumok hozzáférhetősége jelentős eltéréseket mutat a hazai óvodapedagógus-képző intézmények körében.

2. táblázat: A vizsgált dokumentumok nyilvános hozzáférhetősége az óvodapedagógus-képzést folytató egyetemek és főiskolák körében (n = 16)

<i>Vizsgált dokumentumtípus</i>	<i>A dokumentumokat nyilvánosan elérhetővé tevő egyetemek/főiskolák száma</i>	<i>Arány</i>
Óvodapedagógus BA-szak mintatanterve	13	81,3%
Komplex pedagógiai-pszichológiai tételsor	9	56,3%
Zárávizsgatételek	6	37,5%

Forrás: saját szerkesztés

A kutatás során tizenhárom darab, az interneten nyilvánosan hozzáférhető óvodapedagógus-képzési mintatantervet elemeztünk abból a szempontból, hogy azokban milyen módon jelennek meg a nemzeti neveléshez, illetve a multikulturális/interkulturális neveléshez kapcsolódó tartalmak. Az elemzés során kizárólag a tantárgyak és specializációk elnevezéseit vizsgáltuk, mivel a részletes kurzustematikák egyik intézmény esetében sem voltak nyilvánosan hozzáférhetők.

Az eredmények alapján jelentős intézményi eltérések figyelhetők meg a vizsgált tartalmak megjelenésében. Egyes intézményekben a nemzeti neveléshez kapcsolódó elemek több tantárgyban és különböző módszertani területeken is hangsúlyosan jelennek meg, míg más képzőhelyeken ezek csak részlegesen, esetenként kizárólag specializációs formában fordulnak elő.

A vizsgált intézmények közül a Debreceni Egyetem mintatanterve kiemelkedik a nemzeti neveléshez kapcsolódó tartalmak komplex és rendszerszintű megjelenítésével. Már az általános pedagógiai modulban megjelenik „a pedagógia alapjai, a nemzeti nevelés kérdései” című tantárgy, amely összekapcsolja a pedagógiai alapoazást a nemzeti nevelés témakörével. Emellett a társadalomtudományi ismeretkörben szerepel a magyar kultúra érték- és szimbólumrendszere, a magyar folklór, valamint a magyar társadalom és a nemzetiségi kulturális különbségek témája is. A módszertani tárgyak között ugyancsak hangsúlyosan jelennek meg a népi játékok, a magyar népmese és mondóka, a nemzeti ünnepek, a szülőföld hagyományai, továbbá a népi hangszerekhez, néptáncához és népművészetéhez kapcsolódó kurzusok. A kötelezően választható tantárgyakban a népi tárgyalgatás különböző formái is ott

vannak. Az elemzett intézmények közül a Debreceni Egyetem biztosítja a legátfogóbb módon a nemzeti neveléshez kapcsolódó tartalmak jelenlétét.

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Nemeskürty István Tanárképző Karán az óvodapedagógus BA-szak mintatanterve a vizsgált intézmények közül ugyancsak kiemelkedően hangsúlyos módon jeleníti meg a nemzeti neveléshez és a néphagyományok közvetítéséhez kapcsolódó tartalmakat. Már a kötelező tantárgyak között megjelenik a „népzene és népi játék az óvodában, hangszeres játék”, valamint a „népköltészet és gyermekirodalom” című kurzus, amelyek közvetlenül kapcsolódnak a magyar népi kultúra és hagyományvilág óvodai közvetítéséhez.

Különösen jelentős a „néphagyományok pedagógiája” specializáció jelenléte, amely komplex módon építi be a népi kultúrát az óvodapedagógus-képzésbe. A specializáció keretében a hallgatók többek között a néphagyományok óvodai nevelésben betöltött szerepével, a néptánc mozgásfejlesztő funkcióival, az óvodai élet néphagyományokra épülő szervezésével, a közösségi élet népi játékokon keresztüli formálásával, a népzene óvodai alkalmazásával, valamint a népi kismesterségek pedagógiai lehetőségeivel ismerkedhetnek meg. A specializáció tartalmai arra utalnak, hogy az intézmény a nemzeti identitás erősítését nem elszigetelt tantárgyi elemként, hanem komplex pedagógiai szemléletként kezeli. A nemzeti nevelés hangsúlyos jelenléte mellett ugyanakkor az interkulturális szemlélet is megjelenik a képzésben, hiszen valamennyi hallgató számára kötelező az „interkulturális kapcsolatok” tantárgy. Ez arra utal, hogy az intézmény a nemzeti identitás megerősítését és a kulturális nyitottság fejlesztését egymással párhuzamosan kívánja megvalósítani.

A Pannon Egyetem mintatantervében a nemzeti neveléshez kapcsolódó tartalmak elsősorban a specializációban jelennek meg. A „népi kultúra és mozgáskultúra az óvodában” specializáció keretében a hallgatók magyar néprajzzal, népművészettel, népi kézművességgel és népi játékokkal kapcsolatos ismereteket sajátíthatnak el. Ezzel párhuzamosan az intézmény „multi- és interkulturális nevelés” specializációt is kínál, amely az interkulturalitás, társadalmi sokszínűség és többnyelvű nyelvi szocializáció kérdéseire fókuszál. A két specializáció párhuzamos jelenléte kiegyensúlyozott szemléletre utal, ugyanakkor azt is jelzi, hogy a hallgatók választásuk függvényében eltérő hangsúllyal találkozhatnak a két területtel.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar esetében a nemzeti neveléshez kapcsolódó tartalmak nem önálló tantárgyként, hanem a „sokszínűség és befogadás az óvodában” specializáció keretében jelennek meg. E specializáción belül található a „nemzeti emlékek és helytörténet”, valamint a „kisebbségi kultúrák” témakör is. A tantárgystruktúra alapján megállapítható, hogy az intézményben hangsúlyosabban jelenik meg a multikulturális és inkluzív szemlélet, amelyen belül a nemzeti identitáshoz kapcsolódó tartalmak is helyet kapnak.

A multikulturális és interkulturális nevelés hangsúlyos jelenléte figyelhető meg az Eötvös József Főiskola és a Tokaj–Hegyalja Egyetem képzéseiben is. Az Eötvös József Főiskolán a „multikulturális nevelés” specializáció keretében cigány nyelvvél, cigány népismerettel, valamint a multikulturális társadalom és nevelés kérdésköreivel foglalkoznak a hallgatók. A Tokaj–Hegyalja Egyetemen a „multi- és interkulturális nevelés” tantárgy, valamint a roma kultúrához és folklórhoz kapcsolódó specializációs elemek jelennek meg hangsúlyosan. Mindkét intézmény esetében a kulturális diverzitás és inklúzió pedagógiai aspektusai kerülnek előtérbe.

Az Apor Vilmos Katolikus Főiskolán az óvodapedagógus BA-szak mintatantervében egyértelműen a nemzeti neveléshez kapcsolódó tartalmak a „játék és néphagyomány az óvodában”, valamint a „hagyományismeret és pedagógiája I., II.” tantárgyakban jelenik meg, míg a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar elsősorban a népművészeti és kézműves kurzusokban vannak jelen („népművészet”, „népművészet, kézművesség, vizuális játékok”), ugyanakkor ezek nem alkotnak önálló modult vagy specializációt. A Gál Ferenc Egyetem esetében a „népköltészet a nevelésben”, a Nyíregyházi Egyetem mintatantervében a „népi játékok” tantárgy, míg a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen a „jeles napok (ünneplés, megemlékezés, hagyomány)” elnevezésű tantárgy jelentett kapcsolódási pontot a vizsgált témához. Ez utóbbi intézményben „interkulturális nevelés” is szerepel a mintatantervben.

A Károli Gáspár Református Egyetem és az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem mintatanterveiben nem találtunk sem a nemzeti nevelésre, sem a multikulturális/interkulturális nevelésre utaló tantárgymegnevezéseket.

Vizsgálataink során arra a következtetésre jutottunk, hogy a nemzeti nevelés és a multikulturális/interkulturális nevelés megjelenése az óvodapedagógus-képzések mintatanterveiben erősen intézményfüggő. Míg egyes intézmények, különösen a Debreceni Egyetem, komplex és integrált módon jelenítik meg a nemzeti neveléshez kapcsolódó tartalmakat, addig más képzőhelyeken inkább a multikulturális szemlélet kerül előtérbe, vagy a vizsgált témák csak periférikusan jelennek meg.

Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a tantárgyak elnevezéseiből önmagában nem vonható le az a következtetés, hogy az adott intézmények hallgatói nem részesülnek a nemzeti neveléshez kapcsolódó ismeretekben. A vizsgálat kizárólag a mintatantervekben szereplő tantárgy-, és specializáció-elnevezések elemzésére terjedt ki. Mivel a részletes kurzustematikák egyik intézmény esetében sem nyilvánosak, a tartalmi prioritásokra és a tényleges oktatási hangsúlyokra csak azok ismeretében lehetne megalapozott következtetéseket levonni.

*3. táblázat: A nemzeti neveléshez, valamint
a multikulturális/interkulturális neveléshez kapcsolódó tartalmak
és specializációk megjelenése az elemzett
óvodapedagógus-képzési mintatantervekben (n = 13)*

<i>Intézmény</i>	<i>Nemzeti nevelésre utaló elnevezés a tantárgyakban</i>	<i>Multikulturális/interkulturális nevelésre utaló elnevezés a tantárgyakban</i>	<i>Specializációk a nemzeti vagy a multikulturális neveléshez kapcsolódóan</i>	<i>Általános jellemző</i>
Apor Vilmos Katolikus Főiskola	Hangsúlyos	Nincs	Nincs	Néphagyomány fókuszú
Pannon Egyetem	Részleges	Hangsúlyos	Igen, nemzeti neveléshez és multikulturális neveléshez kapcsolódó specializáció is	Kettős fókuszú
Károli Gáspár Református Egyetem	Nincs	Nincs	Nincs	Minimális megjelenés
Debreceni Egyetem	Nagyon hangsúlyos	Részben jelen van	Igen	Komplex és integrált

<i>Intézmény</i>	<i>Nemzeti nevelésre utaló elnevezés a tantárgyakban</i>	<i>Multikulturális/interkulturális nevelésre utaló elnevezés a tantárgyakban</i>	<i>Specializációk a nemzeti vagy a multikulturális neveléshez kapcsolódóan</i>	<i>Általános jellemző</i>
ELTE TÓK	Részleges	Hangsúlyos	Igen (multikulturális)	Inkluzív szemléletű
Eötvös József Főiskola	Nincs	Hangsúlyos	Igen (multikulturális)	Multikulturális fókusz
Eszterházy Károly Katolikus Egyetem	Nincs	Nincs	Nincs	Minimális megjelenés
Gál Ferenc Egyetem	Minimális	Nincs	Nincs	Elszórt tartalmak
Tokaj–Hegyalja Egyetem	Részleges	Hangsúlyos	Igen (multikulturális)	Interkulturális hangsúly
Nyíregyházi Egyetem	Minimális	Nincs	Nincs	Korlátozott megjelenés
Soproni Egyetem	Részleges	Nincs	Nincs	Népművészeti, néphagyomány fókusz
Pázmány Péter Katolikus Egyetem	Részleges	Van	Nincs	Kettős fókuszú
Nemzeti Közszerológiai Egyetem	Nagyon hangsúlyos	Van	Igen, nemzeti neveléshez kapcsolódó specializáció	Erősen néphagyomány, nemzeti fókuszú

Forrás: saját szerkesztés

A kutatás során több intézmény esetében nyilvánosan hozzáférhetőek voltak a komplex pedagógiai-pszichológiai szigorlat, illetve záróvizsga tételsorai. Az elemzés ugyanakkor azt mutatta, hogy a vizsgált intézmények (többek között a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar; a Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar; a Károli Gáspár Református Egyetem; a Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar; valamint az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar) szigorlati tételsorainak elnevezéseiben nem találtunk a nemzeti neveléshez, il-

letve a multikulturális/interkulturális neveléshez közvetlenül kapcsolódó tartalmakat.

A tételsorok elsősorban általános pedagógiai, pszichológiai, fejlődéslelektani, nevelésméleti témákat tartalmaztak, azonban a vizsgált témakörhöz kapcsolódó fogalmak, kulcsszavak vagy tematikus megnevezések nem jelentek meg a tételek címében. Fontos hangsúlyozni ugyanakkor, hogy a tételcímek önmagukban nem feltétlenül tükrözik teljeskörűen az adott vizsgatartalmak részletes szakmai dimenzióit, így a nemzeti neveléshez kapcsolódó elemek esetleges jelenlétére kizárólag a részletes tételkidolgozások vagy tantárgyi tematikák ismeretében lehetne pontos következtetéseket levonni.

A kutatás során vizsgált, nyilvánosan hozzáférhető óvodapedagógus BA-szak záróvizsga-tételsorok elemzése alapján megállapítható, hogy a nemzeti neveléshez, valamint a multikulturális/interkulturális neveléshez kapcsolódó tartalmak csupán minimális mértékben jelennek meg a záróvizsga-követelményekben. A vizsgált intézmények többségében a témához közvetlenül kapcsolódó, önálló tétel egyáltalán nem volt azonosítható. Azokban az esetekben pedig, ahol mégis megjelentek ilyen elemek, ezek többnyire egy-egy komplexebb pedagógiai vagy módszertani tétel kisebb részeként, kiegészítő tartalomként szerepeltek.

A vizsgált záróvizsga-tételsorok alapján a nemzeti neveléshez kapcsolódó tartalmak leggyakrabban az anyanyelvi és irodalmi nevelés, az ének-zenei nevelés, a népi játékok, valamint az ünnepek és hagyományok témaköreihez kapcsolódva jelentek meg. A multikulturális/interkulturális szemlélet megjelenése ennél is ritkábbnak bizonyult.

A Nyíregyházi Egyetem záróvizsga-tételsorában találtunk a legtöbb, a vizsgált témához kapcsolódó elemet. A tételek részterületeiként szerepeltek a népi játékok tanításához, a játékfűzéshez, valamint a népdalok és népi gyermekjátékok identitásformáló és közösségalkotó szerepéhez kapcsolódó tartalmak. Emellett külön említés történt az interkulturális nevelésről és a kultúrák közötti kommunikációról is. Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy ezek az elemek itt sem önálló vizsgatételekként szerepeltek, hanem nagyobb témakörök részeként.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar záróvizsga-tételsorában szintén található a vizsgált témához kapcsolódó részletek, azonban ezek itt is beágyazott módon jelennek meg. A multikulturalitás és interkulturalitás a családról szóló tétel részeként

szerepel, míg a nemzeti neveléshez kapcsolódó elemek a népi mondókákhoz, magyar népdalokhoz, népi játékokhoz és gyermeknéptáncokhoz kötődnek.

A Soproni Egyetem esetében az ünnepek, hagyományok és szokások, valamint Kodály Zoltán pedagógiai elveinek óvodai vonatkozásai jelentettek kapcsolódási pontot a nemzeti nevelés témájához. Ezek azonban szintén nem önálló tételekben, hanem módszertani jellegű témakörök részeként vannak jelen. A Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetemen egyetlen tétel („Gyakorlati példákon keresztül mutassa be az ének-zenei nevelés és néphagyományőrzés kapcsolatát!”) kapcsolódik a nemzeti neveléshez az elnevezése vonatkozásában.

A Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar záróvizsga-tételsorában az énekes népi játékok funkciói és fejlesztő hatásai, valamint a múlt- és hagyományismeret jelentek meg kisebb tartalmi elemként. Az interkulturális neveléshez kapcsolódóan romológiai alapismeretek szerepeltek, azonban ezek szintén nem önálló vizsgatételekként kaptak helyet.

A Tokaj–Hegyalja Egyetem esetében az irodalmi nevelés témáján belül a népi mondókák szerepe jelent meg az óvodáskorú gyermekek nyelvi-kommunikációs nevelésében.

Ezzel szemben az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, a Gál Ferenc Egyetem és a Károli Gáspár Református Egyetem nyilvánosan hozzáférhető záróvizsga-tételsoraiban a vizsgált témához kapcsolódó tartalmak nem voltak azonosíthatók.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a záróvizsga-tételsorokban a nemzeti neveléshez, valamint a multikulturális/interkulturális neveléshez kapcsolódó tartalmak csak korlátozott módon jelennek meg. A vizsgált elemek túlnyomórészt nem önálló vizsgatételek formájában, hanem egy-egy átfogóbb pedagógiai vagy módszertani témakör kisebb részeként szerepelnek. Ez arra utal, hogy a vizsgált területek a záróvizsgakövetelmények szintjén jelenleg nem képeznek hangsúlyos, önálló tudásterületet az elemzett óvodapedagógus-képzésekben.

Bár a jogszabályi környezet egyértelmű elvárásként fogalmazza meg a nemzeti identitás erősítésének feladatát, ennek megvalósítása az óvodapedagógus-képzésekben nem minden pedagógusképző intézményben jelenik meg következetesen. A nemzeti neveléshez kapcsolódó részletes tudás- és kompetenciaprofil kidolgozottsága hiányosnak tekint-

hető. A mintatantervek és vizsgakövetelmények elemzése alapján a nemzeti neveléshez kapcsolódó tartalmak többnyire szórványosan, gyakran közvetett módon jelennek meg, miközben a multikulturális és interkulturális neveléshez kapcsolódó témák számos intézményben hangsúlyosabban reprezentáltak.

A nemzeti nevelés óvodai gyakorlata egy empirikus kutatás eredményeinek tükrében

2025 szeptemberében online kérdőíves kutatást végeztünk óvodapedagógusok körében az egyik legnagyobb közösségimédia-felületen (Facebook), feltárva a hazaszeretetre és nemzeti identitásra nevelés attitűdjeit és gyakorlatát. A 24 kérdéses kérdőív (Likert-skálás, feleletválasztós és nyílt végű kérdések) 431 kitöltött választ eredményezett ($n = 431$). Külön öröndetes, hogy a külhoni magyar területekről is jelentős arányban érkeztek válaszok, a kitöltők 20,9 százaléka határon túli magyar óvodapedagógus. Legnagyobb számban a Vajdaságból és Erdélyből, kisebb arányban pedig a Felvidékről érkeztek kitöltések. Mivel a kutatás következtetései a magyarországi óvodapedagógiai gyakorlatra vonatkoznak, az elemzésből kizártuk a 90 külhoni válaszadót, akik eltérő jogszabályi és intézményi keretek között működnek, így a végső elemzett minta 341 főt foglalt magában ($n = 341$). Az adatgyűjtés önkitöltős, közösségimédia-alapú módszere nem teszi lehetővé a teljes óvodapedagógus-populáció reprezentatív leképezését. Az eredmények egy szakmai közösség visszajelzéseit tükrözik.

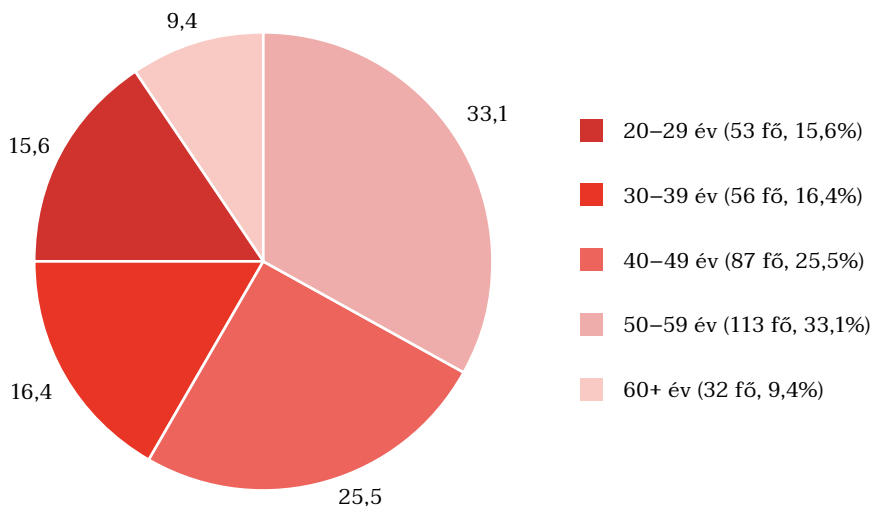
4. táblázat: A kutatási minta összetétele ($n = 431$)

Vizsgált jellemző	Érték
Teljes mintanagyság	431 fő
Elemzett magyarországi minta	341 fő
Kizárt külhoni válaszadók száma	90 fő
A magyarországi minta aránya a teljes mintán belül	79,1%

Forrás: saját szerkesztés

A mintavételi módszerből adódóan a válaszadók között a 40 év feletti korosztály felülreprezentált (68 százalék), ami a Facebook-alapú szakmai csoportok korfájával magyarázható. Az 1. ábra a magyarországi minta életkori megoszlását szemlélteti.

1. ábra: A válaszadók életkori megoszlása (n = 341, %)

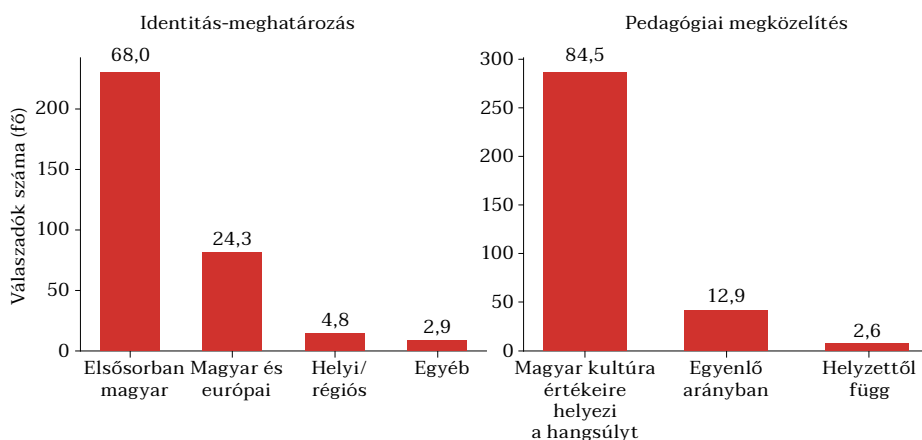
Forrás: saját szerkesztés

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a magyar óvodapedagógusok körében a nemzeti identitás erősítésének igénye jelen van. A válaszadók Magyarországhoz való kötődése átlagosan 4,47 volt egy 5 fokú skálán, ami azt jelzi, hogy széles körű az egyetértés a nemzeti kötődés fontosságában. Az Európai Unióhoz való kötődés átlaga ezzel szemben alacsonyabb, 3,08. Ez a különbség arra utal, hogy az óvodapedagógusok értékrendjében a nemzeti hovatartozás hangsúlyosabb, mint az európai vagy globális identitásrétegek. A „Saját kultúránk fontosabb, mint más népek hagyományai” állítással a válaszadók 70 százaléka magas értéken (4-es vagy 5-ös) értett egyet. Lineáris kapcsolat van az életkor és a kérdés között, ez az idősebbekre jellemzőbb. A legmagasabb arányt a kisebb településeken dolgozó pedagógusok körében mértük (78 százalék), míg Budapesten ez az arány mindössze 50 százalék volt. Ez a különbség arra utal, hogy a vidéki közösségekben a hagyományőrzés és a saját kultúrához való ragaszkodás erőteljesebben él. Szintén fontosabbnak érzik

a magyar kultúránkat a felekezeti intézményekben dolgozó pedagógusok (Fisher = 37,45; $p = 0,039$). „A közösségért végzett munka és felelősségvállalás a hazaszeretet része” állítás és az életkor között ugyan-csak lineáris kapcsolat van, az idősebbekre jellemzőbb.

A 2. ábra az identitásmeghatározást és a pedagógiai megközelítést mutatja be. A válaszadók 84,5 százaléka inkább a magyar kultúra értékeire helyezi a hangsúlyt a nevelésben, 12,9 százaléuk egyenlő súllyal kezeli a hazai és a nemzetközi dimenziót. Az identitásra vonatkozóan a válaszadók 68 százaléka elsősorban magyarnak, 24,3 százaléka egyenlő arányban magyarnak és európainak vallja magát.

2. ábra: Identitásmeghatározás és pedagógiai megközelítés ($n = 341$, %)

Forrás: saját szerkesztés

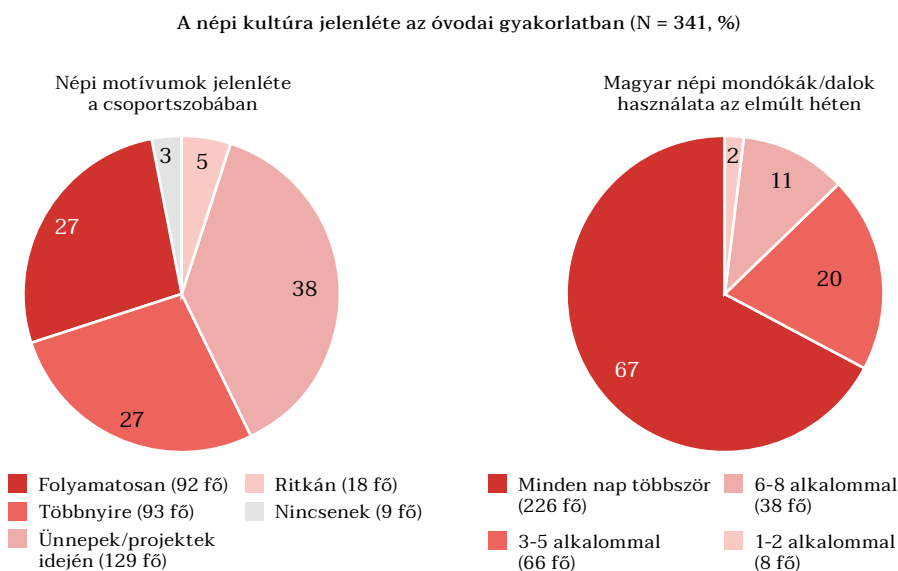
A válaszok alapján a nemzeti nevelés a mindennapi óvodai gyakorlatban elsősorban az ünnepekhez kapcsolódó projektek és rendezvények keretében, valamint a mindennapi mondókázás és a magyar népi gyermekjátékok alkalmazása révén jelenik meg.

A 3. ábra a népi kultúra eszközeinek jelenlétét szemlélteti az óvodákban. A csoportszobában a népi motívumok a kitöltők 54 százalékánál folyamatosan vagy többnyire jelen vannak, míg 38 százalékuknál csupán ünnepekhez/projektekhez kötötten jelennek meg, ami kevésbé jó eredmény, és jellegében is sokszor inkább dekoratív, mintsem tuda-

tosan identitásformáló. Itt az egyházi fenntartású óvodáknál mértünk nagyobb értéket (Fisher = 47,64; $p = 0,002$). A népi motívumok jelenléte fenntartótípusonként is eltér.

A népi mondókákat és dalokat a válaszadók 67 százaléka naponta többször is alkalmazza. A pedagógus saját kulturális beállítódása erősebben meghatározza a népi tartalmak jelenlétét, mint a településtípus. Akik főként magyar tartalmakat alkalmaznak, 58 százalékban jelöltek erős motívumjelenlétet, szemben a kiegyensúlyozottabb tartalomszemléletet vallók 44 százalékával (korreláció = -0,27).

3. ábra: A népi kultúra jelenléte az óvodai gyakorlatban ($n = 341$, %)

Forrás: saját szerkesztés

A néptánc napi szintű alkalmazása az egyházi fenntartású óvodákban szignifikánsan gyakoribb. A nemzeti identitás fejlesztésének többi dimenziója (például a magyar népi mesterségek, tájegységek, szokások mélyebb pedagógiai feldolgozása) csak ritkán jelenik meg a magyarországi óvodákban.

Figyelemre méltó összefüggés, hogy a saját kulturális hagyományok elsőbbségét hangsúlyozó pedagógusok kevésbé tartják fontosnak más

népek meséinek és dalainak rendszeres használatát. A két változó között negatív irányú, gyenge erősségű kapcsolat mutatható ki (korreláció = -0,27). Ez azt jelzi, hogy ugyan a pedagógusok nyitottak más kultúrák-ra, mégis a nevelés fókuszát a magyar kulturális örökségre helyezik.

A kérdőív végén arra kértük a válaszadókat, hogy osszanak meg egy rövid példát egy jól sikerült, a hazaszeretetre neveléshez kapcsolódó óvodai tevékenységről. Erre az adatközlők közül 70 óvodapedagógus reagált. A példák túlnyomó többsége a nemzeti ünnepekhez, főként március 15-éhez kötődött, ami jól mutatja, hogy a hazaszeretetre nevelés leginkább alkalmi, ünnephez kapcsolódó formában jelenik meg az óvodákban. Sok esetben projekthetek keretében valósul meg az ünnephez kötődő tevékenységsorozat, zászló- és kokárdakészítéssel, huszáros játékokkal, közös énekléssel és az emlékművek felkeresésével.

A válaszokból kirajzolódik, hogy a népi kultúra eszközei (népdalok, népi játékok, népmesék) természetes közeget biztosítanak a nemzeti identitás élményszerű fejlesztéséhez. Ugyanakkor sokan jelezték, hogy a hazaszeretetre nevelés elsősorban az ünnepekhez kapcsolódó tevékenységekben valósul meg, és a mindennapokba kevésbé épül be tudatosan. A legtöbb válaszadó gyakorlatát egy-egy ünnephez köthető esemény (például március 15., ritkábban október 23. vagy augusztus 20.) határozza meg, így felvetődik a kérdés: mi történik a köztes napokon, milyen formában jelenhetne meg a hazaszeretetre nevelés a mindennapi pedagógiai gyakorlatban?

Az írásos példák között örömteli, inspiráló megoldások mellett kritikus és elutasító hangok is megjelentek. Néhány pedagógus úgy vélte, hogy a hazaszeretetre nevelés fogalma túlhangsúlyozott, ideológiailag terhelt vagy félreérthető, ezért nem szívesen használja ezt a kifejezést: „A gyermekek ismerjék meg gyökereiket, tanulják meg anyanyelvük szépségét, beszéljenek választékosan... de mindezeket nem hívom hazaszeretetre nevelésnek. Számomra ez a fogalom túlzó és negatív érzéseket kelt.” Mások a mindennapi nevelés számos, sürgetőbb problémájára (például gyermekfejlesztési nehézségek, szociális hátrányok, adminisztratív terhek) hivatkoztak, amelyek mellett ez a téma háttérbe szorul: „Amikor az óvodai élet alatt nehézséget okoz a tiszta beszéd, a társas kapcsolatok megjelenése, amikor nem tud játszani a játékkal, mert az nem kütyü, amikor agresszió a válasz, ha nem az van, amit ő akar, amikor az SNI/BTMN-es gyerekek aránya egyre nő, amikor még

a 6 éves sem szobatiszta, amikor a szülőnek az a legfontosabb, hogy hány fotó kerül fel a gyerekről a közösségi oldalra, a nemzeti identitás közvetítése nem gondolom, hogy a legfontosabb problémák közé tartozik... megemlítjük...” Elgondolkodtató a következő válasz is: „Elkötelezett Így tedd rál-s óvodapedagógusként ezek a dolgok természetesek. Ám abban a pillanatban, hogy felülről nyomás fog érkezni bármelyik területen, befeszülés és ellenkezés lesz az eredménye. Kontraproduktív. A belső motivációt nem lehet csak lelkesítő jó dolgokkal fenntartani. Ez a környezetemben kiveszőben. A centralizálás a Kréta és egyéb adminisztratív terhek miatt. Kár volt az óvodákhoz hozzányúlni.”

Mindemellett örömteli fejlemény, hogy több óvodapedagógus beszámolt az Így tedd rál! program rendszeres alkalmazásáról, amely a néphagyományok mozgásos, ének-zenei feldolgozásával járul hozzá a nemzeti identitás élményszerű megéléséhez. Ez a módszertan lehetővé teszi, hogy a hazaszeretetre nevelés ne csupán az ünnepi alkalmakhoz, hanem a mindennapi tevékenységekhez is kapcsolódjon. Szintén örömdetes, hogy néhány óvoda az Óvodai nevelés országos alapprogramja ajánlásának megfelelően jár el, amely így fogalmaz: „Az óvoda – lehetőségeihez mérten – tartson kapcsolatot határon túli magyar óvodákkal, ezzel is segítve a nemzeti összetartozás érzésének kialakítását.” E kapcsolattartás szép példái közé tartozik, hogy egyes intézmények kokárdákat, zászlókat, koszorúkat küldenek egymásnak, vagy közös megemlékezéseket, „szentek és legendák” tematikájú projekteket szerveznek, így erősítve a magyarságtudatot és az összetartozás élményét már az óvodáskorú gyermekekben is.

Összességében elmondható, hogy a válaszok egy sokszínű, de részben alkalmi és ünnepcentrikus gyakorlatot rajzolnak ki.

Összegzés

Kutatásaink eredményei arra mutatnak rá, hogy a hazaszeretetre és nemzeti identitásra nevelés meghatározó, de a gyakorlatban sok esetben még nem eléggé tudatos és eszköztárában szűkített területe az óvodai nevelésnek. A jogszabályi háttér (az Alaptörvény, a 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről és a módosított 363/2012. [XII. 17.] kormányrendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról) egyér-

telműen kötelezi az intézményeket a szülőföldhöz, a nemzeti hagyományokhoz való kötődés erősítésére, ez azonban a pedagógiai gyakorlatban még nem válik mindenütt koherens, állandó nevelési folyamattá.

A felsőoktatási képzés vizsgálata szintén jelentős intézményi egyenlőtlenségeket tárt fel. A képzési és kimeneti követelmények csak jelzészerűen tartalmaznak elvárásokat a nemzeti neveléssel kapcsolatban, a módszertani tartalmak szórványosak, és a záróvizsga-tételsorokban is marginálisan jelennek meg. Ennek következménye lehet, hogy a végzett pedagógusok egy része a hazafias nevelést elsősorban a hagyományörzés egyes elemeivel azonosítja, nem pedig egy átfogó pedagógiai rendszer részeként érti.

Az eredmények értelmezésekor két összefüggő elméleti kérdést is érdemes megfontolni. Az első a nemzeti identitás formálódásának jellegét érinti: a hazafiasságra nevelés mennyiben tekinthető irányított-irányítandó (konstrukciós), illetve mennyiben támogatott-támogatandó (konstitutív) folyamatnak? Kutatásunk eredményei azt sugallják, hogy a két megközelítés egymást kiegészíti. A tervszerűen közvetített tartalmak csak hiteles közösségi és pedagógiai megéltség esetén válnak azonosulást erősítő élménnyé. A második kérdés az eszközrendszerrel érinti: a 3–7 éves gyermekek fejlődéslélektani sajátosságait figyelembe véve a hazaszeretetre nevelés kizárólag érzelmi alapokon és élményszerű tevékenységeken keresztül lehet hatékony. Kognitív, direktív módszerek ezen a korosztályon nem alkalmazhatók, és kontraproduktív hatást is kiválthatnak. Ez az óvodapedagógus-képzés felelősségét is pontosítja. Nemcsak tartalmakat, hanem módszertani tudatosságot kell közvetíteni.

A nyílt végű válaszokban megszólaló kritikus hangok szintén figyelmet érdemelnek. Egyes pedagógusok ideológiailag terheltnek tartják a hazaszeretetre nevelés fogalmát, mások a mindennapi munka valós terheire (fejlesztési kihívások, adminisztratív terhek, SNI-arány növekedése) hivatkozva helyezik háttérbe a témát. Ezeket a visszajelzéseket nem ellenérvként, hanem a megvalósíthatóság korlátait jelző figyelmeztetésként kell értelmezni. A célok jogosságát nem kérdőjelezi meg, de rámutatnak arra, hogy a felülről érkező elvárások és a belső motiváció egyensúlya kulcskérdés. A centralizáció, ha túlzottá válik, kontraproduktív. A folyamatos nevelési munkában a módszertani autonómia megőrzése alapvető.

A hazaszeretetre nevelés megújítása nem újabb pluszfeladatot jelent, hanem a meglévő gyakorlat mélyítését és kiterjesztését. A cél az, hogy a gyermekek a saját kultúrájukat ne csupán ünnepi alkalmakkor tapasztalják meg, hanem a mindennapok természetes, élményszerű részeként. A biztos nemzeti identitás, korántsem zárva ki más kultúrák tiszteletét, az a stabil alap, amelyre az interkulturális nyitottság épülhet. A kutatás összességében megerősíti, hogy a magyar óvodai nevelés értékrendi alapjai kedvező helyzetet teremtenek a nemzeti identitás fejlesztéséhez, a pedagógiai gyakorlat tudatosabbá, gazdagabbá és komplexebbé tételéhez azonban a képzési rendszer megújítása is elengedhetetlen.

Irodalom

- Bábosik, István 1998: Nemzettudat – nemzeti szocializáció – hazafiság. *Iskolakultúra*, 8. évfolyam, 4, 40–48. https://real.mtak.hu/61926/1/EPA00011_iskolakultura_1998_04_040-048.pdf (letöltve: 2025. 09. 12.)
- Benda, Borbála – Cieger, András – Dedinszky, Zsófia – Kiss, Réka – Osvai, Katalin – Séra, Júlia 2007: *Hazádnak... A hazaszeretet nagy képeskönyve*. Budapest, Századvég Kiadó.
- Csepeli, György – Örkény, Antal 2025: *24.Változatlan és változás - Magyar nemzeti identitás 1995 és 2023 között*. In Tóth, István György – Gábos, András – Medgyesi, Márton (szerk.) *Társadalmi Riport 2024*. Budapest, TÁRKI, 497–516. https://topap.hu/cms/uploads/497_516_TRIP_2024_Csepeli_Orkeny_ccd099f84d.pdf (letöltve: 2025. 11. 23.)
- Csókás, Adrienn 2013: A gyermeknek bele kell nőnie a hagyományokba. *Új Köznevelés*, 69. évfolyam, 2, 17–19. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-kozneveles/a-gyermeknek-bele-kell-nonie-a-hagyomanyokba> (letöltve: 2025. 09. 05.)
- Dancs, Katinka 2016: Kultúra – iskola – nemzeti azonosságtudat a nemzeti identitás értelmezése és vizsgálatának lehetőségei általános iskolások körében. *Magyar Pedagógia*, 116. évfolyam, 4, 403–425. https://www.edu.u-szeged.hu/mped/document/Dancs_MPed20164.pdf (letöltve: 2025. 03. 15.)
- Györffy, István 1939: *A néphagyomány és a nemzeti művelődés. I. A mi hazánk. II. A mi községünk*. Budapest, Egyetemi Néprajzi Intézet.
- Horváth, Gábor 2022: A hazaszeretetre nevelés speciális pedagógiai eszközei. *Deliberationes*, 15. évfolyam, 1, 62–72. <https://real.mtak.hu/159173/1/a-hazaszeretetre-nevels-specilis-pedaggiai-eszkzei.pdf> (letöltve: 2025. 03. 21.)
- Jenei, György 2020: Magyar etnikai identitás és magyar állami szuverenitás. Történeti adalékok az eredetről, a történeti trendekről és a külső megítélésről. *Polgári Szemle*, 16. évfolyam, 4–6. 159–185, DOI: 10.24307/psz.2020.1012 https://real.mtak.hu/121545/1/PSZ%202020.%204-6.szam_12.pdf (letöltve: 2025. 03. 16.)
- Juhász, Hajnalka 2014: Nemzeti, nyelvi és vallási identitás védelme az Európa Tanács gyakorlatában. In Jakó, Mira Anna (szerk.) *Nemzeti identitás és alkotmányos identitás az*

- Európai Unió és a tagállamok viszonylatában.* Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Nemzetközi és Regionális Tanulmányok Intézete. 37–43. https://acta.bibl.u-szeged.hu/63636/1/nemzetkozi_es_regionalis_tanulmanyok_010.pdf (letöltve: 2025. 03. 28.)
- Kovács, Ildikó Katalin – Kovács, Katalin 2017: A nemzeti identitás alakulása székely kisközségek gyerekeknél – A történelem és kultúraismeret mint ágens a nemzeti identitás alakulásában. *Gyermeknevelés – Kitekintő – határon túli magyar pedagógiai kutatások és műhelyek*, 3, 29–38. https://epa.oszk.hu/02400/02411/00012/pdf/EPA02411_gyermekneveles_2017_3_029-038.pdf (letöltve: 2025. 09. 11.)
- Molnár, Alíz 2018: Az európai és a nemzeti identitás formálódó szerepe. *Prosperitas*, 5. évfolyam, 1, 113–124. <https://prosperitas.uni-bge.hu/wp-content/prosperitas-upload/az-europai-es-a-nemzeti-identitas-formalodo-szerepe-148.pdf> (letöltve: 2025. 09. 09.)
- Oppenheimer, Louis 2011: National identification of Dutch youth: An exploratory study. *Journal of Adolescence*, 34. évfolyam, 3, 445–453.
- Pásztor, Enikő 2018: Nemzeti nevelés az óvodákban a megváltozott Óvodai nevelés országos alapprogramja szellemében. *Képzés és Gyakorlat*, 17. évfolyam, 3–4, 211–220. https://real.mtak.hu/104880/1/17-Pasztor_Eniko-article-TP-2019-3-4-17.pdf (letöltve: 2025. 10. 09.)
- Radvai, Teréz 2023: A kulturális érzékenyítés megjelenése a nemzetiségi oktatás dokumentumaiban és a Nemzeti alaptantervben – Szógyakorlat-elemzés. *Gyermeknevelés*, 11. évfolyam, 1, 92–108. https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdf-viewer-master/external/pdfjs-2.1.266-dist/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/92619/gyntf_2023_1_92-108.pdf?sequence=1&isAllowed=y (letöltve: 2025. 03. 28.)
- Stumpf, István 2022: Identitás-forradalom, nemzeti, alkotmányos és európai identitás. *Jog – Állam – Politika*, 14. évfolyam, különszám. https://jap.sze.hu/images/lapsz%C3%A1mok/2021/kulonszam/JAP_2022_1_kulonszam_stumpf_istvan.pdf (letöltve: 2025. 09. 10.)
- Szalóki, Viktor – Kerpel, Fronius, Balázs 2020: Identitás és politikai értékek az újnacionalizmusban. In Nagy, Ádám (2020): *A lábjegyzeten is túl. Magyar ifjúságkutatás 2020.* Szociális Demokráciáért Intézet – Excenter Kutatóközpont. https://mek.oszk.hu/23200/23269/23269.pdf?utm_source=chatgpt.com (letöltve: 2025. 11. 10.)
- Tislér, Ádám 2023: Öncenzúra és cancel culture hallgatás spirálja a digitális korban. *Pólusok*, 4. évfolyam, 1, 27–42. <https://journals.lib.pte.hu/index.php/polusok/article/view/6622/6265n> (letöltve: 2025. 11. 12.)